

JAK ROZPOZNAĆ RYZYKO DYSLEKSJI

DYSLEKSJA ROZWOJOWA

Są to specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci o prawidłowym rozwoju umysłowym. Spowodowane są zaburzeniami niektórych funkcji poznawczych, motorycznych i ich integracji, uwarunkowanymi nieprawidłowym funkcjonowaniem układu nerwowego.

Dzieci z dysleksją rozwojową narażone są na wiele niepowodzeń szkolnych – nawet wielki wysiłek, który wkładają w naukę daje czasami małe efekty. Stąd najczęściej pojawia u nich frustracja i poczucie niższej wartości, odczuwanie braku wiary w swoje możliwości.

Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu ujawniają się dopiero w szkole, jednak już wcześniej można zaobserwować objawy, które cechują dzieci tzw. ryzyka dysleksji. Termin ryzyko dysleksji oznacza zagrożenie możliwością wystąpienia trudności w czytaniu i pisaniu o specyficznym charakterze.

RYZYKO DYSLEKSJI

Tego terminu używa się wobec młodszych dzieci (w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym) wykazujących wybiórcze zaburzenia w rozwoju psychoruchowym, które mogą warunkować wystąpienie specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu (dzieci te nie wykazują gotowości szkolnej w zakresie czytania i pisanie) oraz do uczniów (klas I-II), którzy napotykać na pierwsze, lecz nasilone trudności w nauce czytania i pisanie, pomimo inteligencji w normie, dobrze funkcjonujących narządów zmysłów i właściwej opieki dydaktycznej i wychowawczej.

RYZYKO DYSLEKSJI JEST PRAWDOPODOBNE U DZIECI:

- obciążonych genetycznie (występuje w rodzinie dysleksja, opóźnienia w rozwoju mowy, leworęczność),
- pochodzących z nieprawidłowej ciąży i porodu,
- u których można zaobserwować dysharmonię w rozwoju psychomotorycznym.

Zaniedbanie środowiskowe oraz brak szybkiej interwencji pogłębiają zaburzenia i trudności dziecka.

SYMPTOMY RYZYKA DYSLEKSJI można zaobserwować u dziecka w kolejnych etapach rozwojowych:

WIEK NIEMOWŁĘCY (0 - pierwszy rok życia)

Motoryka duża - opóźniony lub nietypowy rozwój ruchowy

- dzieci nie raczkują lub mało raczkują, gorzej utrzymują równowagę w postawie siedzącej i stojącej;
- dzieci przejawiają minimalne dysfunkcje neurologiczne, jak np. obniżony tonus mięśniowy, utrzymujące się pierwotne odruchy wrodzone, które powinny zaniknąć do końca pierwszego roku życia.

WIEK PONIEMOWŁĘCY (2 - 3 lata)

Motoryka duża - opóźniony rozwój ruchowy

- dzieci mają trudność z utrzymaniem równowagi, automatyzacją chodu, później zaczynają chodzić, biegać.

Motoryka mała - opóźniony rozwój motoryki rąk

- dzieci są mało zręczne manualnie, nieporadne w samoobsłudze np. myjąc ręce, ubierając się, jedząc łyżką, zapinając duże guziki), a także mało sprawne w zabawach manipulacyjnych (np. polegających na budowaniu wieży z klocków).

Funkcje wzrokowe: koordynacja wzrokowo - ruchowa - opóźnienie rozwoju grafomotorycznego

- dzieci nie próbują same rysować, w wieku 2 lat nie naśladowują rysowania linii, w wieku 2,5 lat nie potrafią naśladować kierunku poziomego i pionowego linii, w wieku 3 lat nie potrafią narysować koła.

Funkcje słuchowo- językowe - opóźnienie rozwoju mowy

- dzieci później wypowiadają pierwsze słowa (w pierwszym roku życia), w wieku 2 lat zdania proste, w wieku 3 lat - zdania złożone.

WIEK PRZEDSZKOLNY

Motoryka duża - mała sprawność ruchowa w zakresie ruchów całego ciała, która objawia się tym, że dziecko:

- słabo biega,
- ma kłopot z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika,
- z trudem uczy się jeździć na rowerku trzykołowym, hulajnodze,
- jest niezdarne w ruchach, źle funkcjonuje w zabawach ruchowych, nie lubi zabaw ruchowych.

Motoryka mała - słaba sprawność ruchowa rąk, których symptomami są:

- trudności i niechęć do wykonywania czynności samoobsługowych, np. zapinania małych guzików, sznurowania butów,
- trudności i niechęć do zabaw manipulacyjnych, takich jak nawlekanie koralików,
- złe trzymanie kredki (nieprawidłowy chwyt w palcach, naciskanie jej za mocno lub za słabo).

Koordynacja wzrokowo - ruchowa, w zakresie której zaburzenia objawiają się:

- trudnościami z budowaniem z klocków,
- niechęcią dziecka do rysowania, wykonywaniem bardzo uproszczonych rysunków,
- brakiem umiejętności rysowania koła w wieku 3 lat, kwadratu i krzyża w wieku 4 lat, trójkąta i kwadratu opartego na kącie w wieku 5 lat.

Funkcje wzrokowe - zaburzenia rozwoju objawiają się:

- nieporadnością w rysowaniu (rysunki bogate treściowo, lecz prymitywne w formie)
- trudnościami w składaniu wg wzoru obrazków pociętych na części, puzzli, wykonywaniu układanek.

Funkcje słuchowo-językowe - zaburzenia rozwoju stają się widoczne poprzez:

- opóźniony rozwój mowy,

- trudności z budowaniem wypowiedzi, używanie głównie równoważników zdań i zdań prostych, mały zasób słownictwa,
- nieprawidłową artykulację wielu głosek,
- trudności w wypowiedzianiu złożonych wyrazów (częste przekręcanie wyrazów),
- wydłużony okres posługiwania się neologizmami,
- zniekształcanie nazw poprzez używanie niewłaściwych przedrostków,
- trudności z zapamiętaniem i przypominaniem nazw (szczególnie sekwencji nazw, takich jak pory dnia, nazwy posiłków),
- trudności w zapamiętywaniu krótkich wierszyków i piosenek,
- trudności z dzieleniem wraz z klaskaniem sylab ze słów,
- trudności z rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (rymy, gdy zakończenie słów brzmi tak samo lub podobnie np. kotek - płótek; aliteracje, gdy początek słów brzmi tak samo np. oko - okręt).

Rozwój lateralizacji – opóźniony, problemy z ukształtowaniem się dominacji jednej ze stron ciała, objawiają się np. tym, że:

- dziecko używa na zmianę raz jednej, raz drugiej ręki (np. podczas rysowania) – brak przejawów preferencji jednej ręki.

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni - opóźnienie kształtowania się np.:

- z końcem wieku przedszkolnego dziecko nie potrafi wskazać prawej ręki (myli się).

KLASA 0

Motoryka duża - obniżona sprawność ruchowa, która objawia się tym, że dziecko:

- słabo biega, skacze,
- ma trudności z wykonywaniem ćwiczeń równoważnych, takich jak chodzenie po linii, stanie na jednej nodze,
- ma trudności w uczeniu się jazdy rowerze, nartach, łyżwach, hulajnodze;

Motoryka mała - mała sprawność manualna dla której charakterystyczne są:

- trudności z wykonywaniem precyzyjnych ruchów w zakresie samoobsługi np. z zawiązywaniem sznurowadeł na kokardkę, używaniem widelca, nożyczek,
- trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania lub pisania np. dziecko pomimo wielu ćwiczeń nieprawidłowo trzyma ołówek w palcach, w niewłaściwym kierunku kreśli linie pionowe (od dołu do góry) i poziome (od prawej do lewej).

Koordynacja wzrokowo - ruchowa - zaburzenia objawiają się:

- trudnościami z rzucaniem i łapaniem piłki,
- tym, że dziecko źle trzyma ołówek w palcach (nieprawidłowy chwyt), ma trudności z rysowaniem szlaczków, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych (np. rysowanie rombu w wieku 6-7 lat).

Funkcje słuchowo - językowe - zaburzenia objawiają się:

- wadliwą wymową, częstym przekręcaniem trudnych wyrazów (przestawianie głosek i sylab, asymilacje głosek np. sosa lub szosza),
- błędami w budowaniu wypowiedzi, błędami gramatycznymi,
- trudnościami z poprawnym używaniem wyrażenia przyimkowych wyrażających stosunki przestrzenne: nad - pod, za-przed, wewnątrz - na zewnątrz,

- trudnościami z zapamiętywaniem wiersza, piosenki, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
- trudnościami w zapamiętywaniu nazw,
- trudnościami z zapamiętywaniem materiału uszeregowanego w serie i sekwencje, takiego jak dni tygodnia, pór roku, kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj - dziś - jutro i sekwencji cyfr: szeregów 4 cyfrowych;
- trudnościami z różnicowaniem podobnych głosek (np. s-z, b-p, k-g, t-d) w porównywanych słowach kosa - koza, lub tzw sztucznych : resa-reza – czyli zaburzenia słuchu fonemowego,
- myleniem nazw zbliżonych fonetycznie,
- trudnościami z dokonywaniem operacji (analizy, syntezy, opuszczania, dodawania, zastępowania, przestawiania) części fonologicznych (logotomach, sylabach, głoskach) w takich zadaniach, jak wydzielenie sylab i głosek ze słów, ich syntezy (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej), analizowaniem struktury fonologicznej słów (np. w poleceniach typu odszukaj słowa ukryte w nazwie „lewkonia”, o czym myślę: Baba ..aga, co to znaczy „kapietak”, karwony czepturek)’ rozpoznawaniem i tworzeniem rymów i aliteracji (np. w poleceniach typu: wymyśl rym do słowa „mama”, które słowa się rymują: „Tomek - Adam - domek”, a które słowo brzmi inaczej; które brzmią podobnie „kolejka - pociąg - kolega”)

Funkcje wzrokowe - zaburzenia, które można dostrzec, gdy dziecko ma:

- trudności z wyróżnieniem elementów z całości, a także ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania wg wzoru konstrukcji z klocków lego, układania mozaiki,
- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- trudności z odróżnieniem kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m-n, l-t) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-b-g-d);

Lateralizacja – opóźnienie w rozwoju , obserwujemy brak ustalenia ręki dominującej; dziecko jest nadal oburęczne;

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni - ma trudności:

- ze wskazaniem na siebie części ciała, gdy określa terminami : prawe - lewe (oko, ręka , noga, ucho),
- nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na prawo, drzwi na lewo).

Orientacja w czasie - zaburzenia dotyczące:

- trudności z określeniem pory roku, dnia, godziny na zegarze;

Czytanie - nasilone trudności w nauce czytania, dla których charakterystyczne jest to, że dziecko np.:

- czyta bardzo wolno,
- głównie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnej wtórnej syntezy,
- przekręca wyrazy,
- nie rozumie przeczytanego zdania.

Pierwsze próby pisania - można zaobserwować, że dziecko:

- Często pisze litery i cyfry zwierciadlanie,
- Odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

WIEK MŁODSZY SZKOLNY

Motoryka duża - mała sprawność ruchowa całego ciała, dziecko:

- ma trudności z opanowaniem jazdy na hulajnodze, dwukołowym rowerze, wrotkach, łyżwach, nartach,
- niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i lekcjach w-f, ponieważ ma trudności z wykonywaniem niektórych ćwiczeń, np. układów gimnastycznych.

Motoryka mała - obniżona sprawność ruchowa rąk, dziecko:

- nie opanowało w pełni czynności samoobsługowych związanych z ubieraniem się, myciem i jedzeniem (nożem i widelcem),
- ma trudności z używaniem nożyczek.

Koordinacja wzrokowo-ruchowa - zaburzenia objawiają się:

- trudnościami z rzucaniem do celu i chwytaniem,
- niechęcią do rysowania i pisania,
- trudnościami z nie mieszczaniem się w liniaturze, zaginaniem rogów kartek, wolnym tempem pisania,
- sposobem trzymania ołówka/długopisu - dziecko zbyt mocno przyciska ołówek/długopis przez co ręka szybko się męczy
- trudnościami z rysowaniem szlaczków w liniaturze zeszytu, odtwarzaniem złożonych figur geometrycznych,
- niskim poziomem graficznym rysunków i pisania - dziecko „brzydko” rysuje (poziom wykonania - nieadekwatny do wieku życia) i niestarannie pisze (nie mieści się w liniaturze, pisze wolno).

Funkcje wzrokowe - objawy zaburzeń to:

- trudności z wyróżnianiem elementów z całości i/lub z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków, układania mozaiki,
- trudności z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki,
- trudności z odróżnianiem kształtów podobnych (np. liter m-n, 1-t-l) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-g-b-d).

Funkcje słuchowo- językowe - objawy zaburzeń to:

- wadliwa wymowa,
- przekręcanie złożonych wyrazów (przestawienie głosek i sylab, asymilacje głosek, np. sosa lub szosza),
- używanie sformułowań niepoprawnych pod względem gramatycznym,
- trudności z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych, sformułowań wyrażających stosunki przestrzenne: nad-pod, za-przed, wewnątrz, na zewnątrz,
- trudności z pamięcią fonologiczną, sekwencyjną, czyli trudności dotyczące zapamiętywania: sekwencji nazw, np. nazw dni tygodnia, pór roku, nazw kolejnych posiłków, sekwencji czasowej: wczoraj - dziś -jutro i sekwencji cyfr: szeregów 4-cyfrowych, wierszy, piosenek, więcej niż jednego polecenia w tym samym czasie,
- trudności z szybkim wymienieniem nazw, np. wszystkich znanych owoców, szeregu słów,
- wolne tempo nazywania szeregu prostych obrazków,
- trudności z nazywaniem i zapamiętywaniem liter alfabetu, cyfr, powtarzaniem z pamięci szeregu słów oraz szeregów cyfrowych (złożonych z pięciu cyfr),
- trudności z zapamiętaniem tabliczki mnożenia, wierszy.

Lateralizacja - utrzymywanie się oburęczności

Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni - przejawy zaburzeń to:

- trudności z jednoczesnym wskazywaniem na sobie części ciała i określaniem ich terminami: prawe-lewe, np. odróżnieniem prawej i lewej ręki, strony ciała,
- trudności z określaniem położenia przedmiotów względem siebie, np. droga na prawo, a drzwi na lewo,
- pisanie liter i cyfr zwierciadlane i/lub zapisywanie wyrazów od prawej do lewej strony.

Orientacja w czasie - trudności w orientacji w czasie, np. z określaniem pory roku, dnia, godziny na zegarze.

Czytanie - nasilone trudności w nauce czytania, dziecko:

- bardzo wolno czyta - prymitywna technika (głoskowanie lub sylabizowanie z wtórną syntezą słowa), ale mało błędów,
- bardzo szybko czyta, lecz popełnia przy tym wiele błędów - wynikają one z tego, że dziecko domyśla się treści na podstawie kontekstu,
- niewłaściwie i słabo rozumie przeczytany tekst;

Pisanie - trudności z opanowaniem poprawnej pisowni związane z opóźnieniem rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej:

- trudności z zapamiętaniem kształtu rzadziej występujących liter o skomplikowanej strukturze (np. wielkie litery pisane: F, H, Ł, G),
- mylenie liter podobnych pod względem kształtu, np. 1-t-t, m-n,
- mylenie liter identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni: p-b—d-g,
- popełnianie błędów podczas przepisywania tekstów;

z opóźnieniem rozwoju spostrzegania słuchowego dźwięków mowy oraz opóźnieniem pamięci słuchowej i mowy:

- mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (np. głoski z-s, w-f, d-t, k-g),
- trudności z zapisywaniem zmiękczeń,
- mylenie głosek i-j, głosek nosowych ą-om, ę-en,
- nagminne opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter i sylab,
- pisanie wyrazów bezsensownych,
- bardzo nasilone trudności podczas pisania ze słuchu (dyktanda).

Aby rozpoznać zagrożenie dysleksją nie wystarczy występowanie pojedynczego objawu. Im więcej symptomów ryzyka dysleksji zauważymy, tym jest ono bardziej prawdopodobne. Współwystępowanie wielu wymienionych objawów u dziecka pozwala z większą pewnością przypuszczać, że mamy do czynienia z dzieckiem ryzyka dysleksji.

Dostrzeganie dzieci ryzyka dysleksji jest niezwykle ważne dla ich przyszłości - można bardzo wcześnie próbować przewidywać możliwość trudności w szkole i poddawać dzieci oddziaływaniom stymulacyjnym wyrównującym dysharmonie w rozwoju psychomotorycznym.

WAŻNE JEST, BY ZACZAĆ NADRABIAĆ OPÓŹNIENIA ROZWOJOWE JESZCZE PRZED PODJĘCIEM PRZEZ DZIECKO NAUKI W SZKOLE.

opracowała: neurologopeda Monika Stachurska-Hejmej

źródło: Marta Bogdanowicz „Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie” Gdańsk 2003 r.
POLSKIE TOWARZYSTWO DYSLEKSJI <http://www.ptd.edu.pl/>